

De heiligdommen te Aken, Burtscheid en Cornelimunster : benevens die van St. Servaas en van de O. L. Vrouwe-kerk te Maastricht

<https://hdl.handle.net/1874/237159>

De Heiligdommen

TE

AKEN, BURTSCHIED EN
CORNELIMUNSTER,

BENEVENS DIE VAN

St. Servaas en van O. L. Vrouwe-Kerk
te Maastricht.

2525

Naar geschiedkundige bronnen bewerkt

DOOR

P. SAGET.

Met gravures.

TWEEDE HERZIENE DRUK.

KERKELIJK GOEDGEKEURD.

*Den Katholieken van Nederland en België
aangeboden door den Vertaler*

A. HOCHSTENBACH, te Vaals.

N. ALBERTS, TE KERKRADE.

RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT

1207 5192

De Heiligdommen

TE

AKEN, BURTSCHIED EN
CORNELIMUNSTER,

BENEVENS DIE VAN

St. Servaas en van O. L. Vrouwe-Kerk
te Maastricht

2525

Naar geschiedkundige bronnen bewerkt

DOOR

P. SAGET.

Met gravures.

TWEDE HERZIENE DRUK.

KERKELIJK GOEDGEKEURD.

*Den Katholieken van Nederland en België
aangeboden door den Vertaler*

A. HOCHSTENBACH, te Vaals.

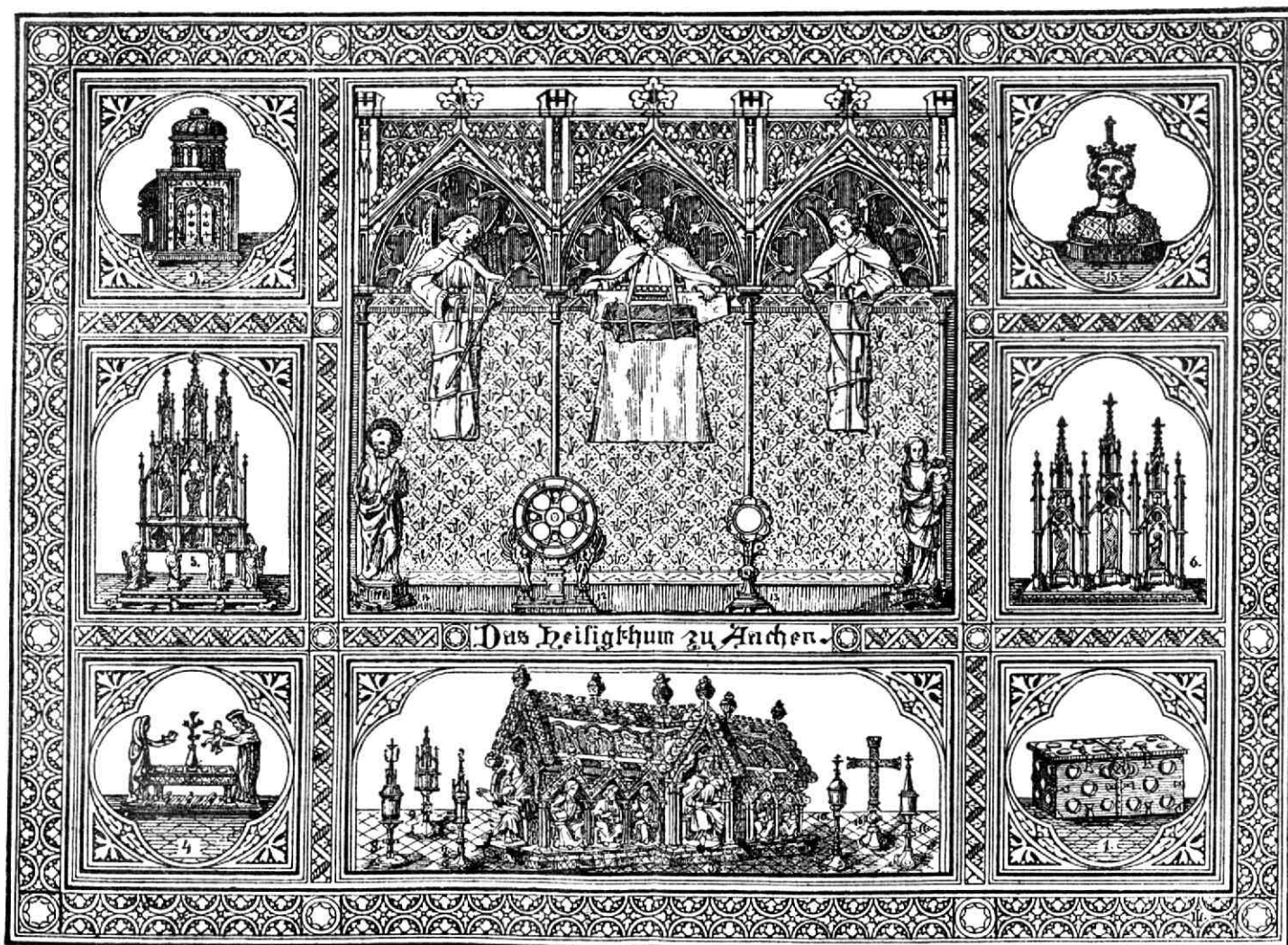
N. ALBERTS, TE KERKRADE.

BIBLIOTHEEK DER
RIJKSUNIVERSITEIT
UTRECHT
COLL THOMAASSE

IMPRIMATUR.

RURÆMUNDÆ, 24 Junii 1895.

Dr. P. MANNENS, *Librorum*
Censor.

Laurent inzt

DRUK EN UITGAVE VAN N. ALBERTS, TE KERKRADE

VOORREDE.

Nog slechts korten tijd en de dagen, zoo rijk aan hemelsche genaden, breken weer aan, waarop het geloovige katholieke volk het geluk mag smaken, de kostbare panden te aanschouwen, berustend in den door Karel den Groote gebouwden en aan de maagdelijke Moeder Gods gewijden Dom, in de parochiale kerk van den H. Adalbertus en den H. Petrus, alsmede in de kerk gewijd aan de H. Theresia, te Aken; in de parochiale kerk van den H. Joannes den Dooper te Burtscheid en in de voormalige abdijkerk te Cornelimunster. Ook onzen diebaren geboortegrond is het geluk beschoren, kostbare overblijfselen van roemrijke voorvaderen, zooals van den H. Servatius en den H. Lambertus te bezitten en wel in het aloude Trajectum, waar zich de eerbiedwaardige Dom van St. Servatius en de aangrenzende O. L. Vrouwe-Kerk met hare onvergelykelijke schatten verheffen. Gelijk in vroegere tijden onze vrome voorzaten, zoo trekken ook in onze dagen duizenden, ja, honderdduizenden godvruchtige pelgrims uit Duitschland en den vreemde ter vereering dezer Relieken, die de Zoon Gods en zijne H. Moeder gedragen of door Hen tot een of ander doel gebezigd werden, die getuigen geweest zijn van de onmetelijke liefde van den Zaligmaker en deszelfs bitter lijden en sterven en dus aan de grootste en heiligste geheimenissen van onzen heiligen godsdienst herinneren. Niet slechts heiligdommen, op den Zaligmaker en zijne maagdelijke Moeder betrekking hebbende, ook

Relieken van vele Heiligen en talrijke Belijders van ons H. geloof vinden wij in die kerken, Relieken bij wier aanschouwing ons hart van vurige liefde ontvlamd wordt voor Hem, die de Schepper en de Bestierder van het heelal en de Gever van alle goede gaven is. Zij sporen ons aan hen na te volgen, die de Algoede met zoovele deugden gesierd heeft, en die, na den goeden strijd gestreden, hun aardsche loopbaan voleindigd en de kroon des eeuwigen levens verworven te hebben, onze gebeden aan den troon van den Allerhoogste met hun voorspraak aanbieden. Voorzeker zijn de dagen dat de Relieken te Aken, Burtscheid, Cornelimunster en Maastricht vereerd worden, dagen rijk aan hemelsche genaden en zegeningen; dagen, die ons opwekken en aansporen den weg des heils met meer ijver te bewandelen en in Gods heiligen wil berustend, voor- en tegenspoed, door de goddelijke Wijsheid ons op de schouderen gelegd, te verdragen. Het is een tijd, waarin de bronwel zijner onmetelijke genaden rijkelijker vloeit dan in gewone dagen; een tijd, waarin hemelsche balsem de wonden des harten heelt. Ruim staat de schatkamer der goddelijke liefde geopend en het woord des Verlossers klinkt ons duidelijker hoorbaar in de ooren: „Komt allen tot mij, die vermoeid en beladen zijt, en Ik zal u verkwikken.“ Mocht Gods stemme zich voor ons niet te vergeefs hebben laten vernemen; neen, laten wij die bevoorrechte plaatsen opzoeken, waar de ware vrede woont, het ware geluk te vinden is en den kostbaren tijd wel besteden, dien de Heer ons schenkt in de dagen der droefenis, opdat hij ware vruchten voortbrengende voor ons, ons dierbaar Vaderland en het geheele Christendom.

Besteden wij op deze wijze de veertien dagen, gewijd aan de vereering der Relieken, dan kunnen wij er van overtuigd zijn, dat zij voor onze H. Kerk rijk aan hemelsche genaden en gunsten zullen zijn.

Laat ons dan in die gegronde hoop en vertrouwende

op de liefde van Hem, die aan het H. Kruis zijn kostbaar bloed ter verlossing van het menschedom vergoten heeft, de dagen, gewijd aan de vereering dezer H. Schatten beginnen, voortzetten en voleinden met de schoone spreuk :

Geloofd zij Jesus Christus!
In eeuwigheid! Amen.

EEN WOORD BIJ DEN TWEEDEN DRUK.

Deze herdruk verschilt slechts in zóóver van de eerste uitgave, dat hij met zorg nagezien en verbeterd is. Wat het uiterlijke betreft, meende de Uitgever hem in een nieuw kleedje te moeten steken, waardoor naar onze bescheiden meening althans de waarde er van niet weinig verhoogd wordt.

Moge het boekje in zijn nieuw gewaad, den pelgrims uit Nederland en België, die ter vereering der heilige Relieken komen, aangeboden, veel nut stichten, tot heil hunner onsterfelijke ziel, tot grootere verheerlijking van onze Moeder de H. Kerk en tot meerdere glorie van God en zijne Heiligen!

Dat is de wensch van den Vertaler.

Vaals, Juli 1895.

De vertooning van de heiligdommen te Aken, die alle zeven jaar van den 9ten tot den 24ten Juli plaats heeft, en duizenden geloovige Katholieken aanspoort de oude Keizerstad, waarin in den loop der eeuwen 37 koningen en 11 koninginnen gekroond werden te bezoeken en hare H. Schatten te vereeren, dankt haar ontstaan aan Karel den Groote, die hier in de nabijheid van zijn keizerlijk paleis op het einde der 8ste eeuw de prachtige domkerk ter eere der Moeder Gods, door beroemde bouwkundigen uit Italië en de Gallische provinciën liet bouwen. Dit heerlijk gebouw, ongeëvenaard in Gallië, aan pracht niet ten achter staande voor de tempels der eeuwige stad werd in het jaar 796 voleindigd en de beroemde keizer, dien Paus Adrianus (772—795) zijn boezemvriend noemde, en aan wien zijn opvolger Leo III (795—816) zijn bevestiging op den pauselijken stoel en de vergrooting der wereldlijke macht te danken had, ontzag geen moeite, wanneer het gold voor zijne heerlijke kathedraal een kostbaren schat van Relieken uit Rome, Constantinopel en Jeruzalem te verwerven. Genoemde Pausen zonden hun keizerlijken vriend partikels van de koord, waarmede de goddelijke Verlosser geboeid was, partikels van het H. Kruis, een schakel van den keten des H. Petrus en vele andere kleine Relieken. Uit Constantinopel ontving hij de windselen en de sandalen des Zaligmakers, den doek, waarmede Hij omgord was, toen Hij bij het laatste Avondmaal zijn apostelen de voeten wiesch, den lendendoek en acht doornen van zijn kroon, een splinter van het H. Kruis en de punt van één der nagels, waarmede Hij aan het Kruis

werd geslagen; de spons, waarmede Hij in zijn laatste uur gelaafd werd. alsmede de doeken, waarmede zijn H. Lichaam en zijn H. Aangezicht in het graf bedekt waren. Uit de hoofdstad van het Byzantijsche Rijk ontving Karel de Groote het kleed der maagdelijke Moeder Gods, een gedeelte van haar linnen gordel, enkele van hare hoofdharen benevens steenen en houten splinters van haar graf, den doek, waarin het hoofd van den H. Joannes na diens onthoofding gewikkeld werd, eenige hoofdharen van denzelfden Heilige, den arm van den H. Simeon, benevens Relieken van den H. Zacharias, den H. Jacobus, den H. Stephanus, den H. Nicolaas, den H. Anastasius en vele andere Heiligen. De Muzelmansche beheerscher van Jeruzalem's veste, Harun al Rachid, rekende er zich ook een eer uit den machtigen westerschen keizer te verblijden door de zending van aanzienlijke Relieken, zooals het gebeente van den H. Cyprianus en den H. Speratus benevens het hoofd van den H. Pantaleon, en nog heden vertoont men de prachtige ledere zak, waarin een gedeelte dezer H. Relieken naar Aken gebracht werden. De eerste plechtige vertooning en vereering dezer H. Relieken had op bevel en in tegenwoordigheid van den keizer den 13 Juni 809 plaats. Vele duizenden vrome pelgrims uit Duitschland, Frankrijk en Spanje waren ter beënvart naar Aken gekomen, alwaar hun Karel de Groote, na hun vooraf door de talrijk aanwezige bisschoppen en priesters de heilichdommen te hebben laten verklaren en hen aangespoord te hebben, hunne zonden aan den priester te belijden en te beweenen, van af eene groote verhevenheid in de nabijheid van zijn paleis den kostbaren schat ter vereering vertoonde. Bij het einde dezer plechtigheid werd aan het geloovige volk door de aanwezige priesters bekend gemaakt, dat volgens keizerlijk besluit voortaan de vereering der Relieken ieder jaar zou plaats hebben. Leo III bekrachtigde dit keizerlijk besluit en verleende aan alle geloovi-

gen, die Woensdag na Pinksteren deze plechtigheid godvruchtig bijwoonden, een vollen jubelaflaat. Zoolang Karel de Groote leefde, vond de plechtige vereering jaarlijks plaats. Na zijn dood echter braken benarde tijden aan: zwervende volksstammen, die hij in bedwang had weten te houden, vielen in zijn Rijk en zakten op hunne strooptochten ook tot in de stad Aken af, die verbrand en geplunderd werd. Ten gevolge hiervan was de jaarlijksche vereering der Relieken onmogelijk geworden; ja, de Eerw. Geestelijkheid van het kapittel moest zelfs besluiten de H. Relieken voor de roofzucht der verwoestende Noormannen in veiligheid te brengen. Twee hunner werden gelast de Heiligdommen en den kerkelijken schat in 881, toen de barbaren de stad door brand vernield hadden, naar Stablo in het Eifelgebergte te brengen, voor welke moedige daad zij door Karel den Kale met een boerderij begiftigd werden. Toen de heilige Relieken weer naar Aken teruggebracht waren, werd er met het oog op de woelige tijden besloten, ze voor de toekomst slechts alle zeven jaren aan het geloovige volk ter vereering te vertoonen. De plechtigheid werd bepaald op den 17^{den} Juli, den dag, waarop na de verwoesting der stad door de Noormannen, de consecratie van de domkerk plaats gehad heeft. De bedevaart won hierdoor zeer in aanzien en er werd bepaald, dat zij in de toekomst tweemaal zeven dagen zou duren; welk gebruik tot in onze dagen behouden is. In de 11de en 12de eeuw kwamen vele duizenden pelgrims uit Frankrijk, Spanje, Hongarije, Italië en Zweden ter vereering der H. Relieken naar Aken. In het jaar 1353 waren ze zoo talrijk, dat de poorten der stad herhaaldelijk moesten gesloten worden, terwijl het gedrang in de straten zoo groot was, dat er verschillende persoonlijke ongelukken te betreuren vielen en er dus maatregelen moesten genomen worden, dit te beletten. Om de orde met meer nauwgezetheid te handhaven, werden den verschillenden

pelgrimages bepaalde plaatsen aangewezen; b. v. die uit Weenen en Slavonië het kerkhof, den Hongaren de vischmarkt, den Friezen de botermarkt en den bedevaartgangers uit Erkelenz het zoogenaamde Bleihuis. Een pelgrimage, meer bekend onder den naam van de processie van Weenen, die in de tweede helft van de 14de eeuw voor de eerste maal naar Aken kwam, bestaande uit Oostenrijkers, Bohemen en Stiermarkers, telde soms meer dan 5000 bedevaartgangers.

In het jaar 1374 stichtte Lodewijk I voor de pelgrims uit zijn larden de Hongaarsche kapel, waaraan twee priesters voor het zieleheil der bedevaartgangers werkzaam waren. Dit loffelijk voorbeeld werd door andere volkeren, die ter vereering der H. Relieken naar Aken kwamen, gevolgd, ten einde hunne pelgrims in de gelegenheid te stellen, te biechten en de H. Sacramenten te ontvangen. In het jaar 1402 stichtte keizer Karel IV voor de Bohemen het altaar van den H. Wenceslaus en omstreeks 1495 lieten de steden Laibach en Cranenburg het altaar der Slavoniërs, ook dat der „Vier Docters” genaamd, op hun kosten bouwen. Het aantal pelgrims vermeerderde met ieder jaar; in het jaar 1440 stortte een dak op het Damplein in onder den last der menigte, die er op stond, om van hier uit de Relieken te aanschouwen: 19 personen werden gedood en 40 kregen gevaarlijke letsels. In het jaar 1496 vertoefden op één dag 142,000 vereerders der H. Relieken binnen hare poorten en van dien tijd af hielden de groote pelgrimages onafgebroken tot 1775 aan, toen zij bij keizerlijk besluit verboden werden. Wel is waar ontzagen de bewoners van Aken moeiten noch opofferingen om den pelgrims hun verblijf in de stad zoo aangenaam mogelijk te maken; zelfs werd er voor een feestelijk onthaal der pelgrims zekere som op de begroting der stad uitgetrokken, en de bedevaartgangers bij die gelegenheid door de voornaamste burgers der stad bediend.

Den 9^{den} Juli werden zij op eene binnenplaats in de Rosstraat voor rekening van het Coelestijnerklooster; den 10^{den} op kosten van het voormalige klooster Mariadal en den 11^{den}, 12^{den} en 13^{den} Juli door de stad gastvrij onthaald, bij welke gelegenheid zij de drie eerste dagen door den burgemeester, en de beide volgende dagen door anderen der stedelijke overheid bediend werden.

Verklaarbaar is het, wanneer men bedenkt, welke groote beteekenis niet alleen door de bewoners van Aken maar door de soms ver van de stad wonende Katholieken aan de vertooning gehecht werd, dat men er op bedacht was deze plechtigheid zooveel mogelijk luister bij te zetten en er gebruiken en ceremonies ontstonden, die voor het grootste gedeelte heden nog bestaan. De dagen der heiligdomsvaart beschouwden de inwoners van Aken steeds als een tijd van bijzondere genaden en zij werden daarom door hen jubelend en met geestdrift begroet. Op het einde van de maand Maart of in het begin van April van het jaar, waarin de vereering der Relieken plaats had, vroeg de proost aan het kapittel van O. L. Vrouwe-Kerk, of de vertooning van het heiligdom volgens aloud gebruik zou plaats hebben. Was het antwoord bevestigend, dan werd er publiciteit aan gegeven en de jubelaflaat verkondigd. Aan de deuren der kerken en de poorten der stad werd door middel van groote affiches het geloovige volk er van in kennis gesteld en boden, door het geheele Rijk gezonden, maakten het besluit van het kapittel bekend en spoorden de geloovigen aan, ter vereering der H. Relieken naar Aken te komen. Zoo vond dan het voorbeeld, door Karel den Groote gegeven, navolging, die, zoo als een godvruchtige overlevering zegt, zijne herauten door zijn uitgestrekt rijk zond, om de geloovigen op te wekken, den 13^{den} Juni zich ter bedevaart naar Aken te begeven. Op den vooravond van het feest van den H. Joannes den Dooper werden 's namiddags na de completen op de galerijen, op de

brug en aan de twee vensters der kapel, waarin de heiligdommen bewaard werden, de met het wapen van den proost voorziene draperieën, waarop in de nu volgende dagen de Relieken ter vereering zouden getoond worden, uitgehangen. Zoodra de eerste draperie bevestigd was, paarden zich de tonen der O. L. Vrouweklok met die der andere stadskerken in een heerlijk accoord ter aankondiging van het feest; van de wallen der stad dreunde het gebulder van het kanon, en het van alle kanten toegestroomde geloovige volk zond jubelend zijn dank- en lofzang hemelwaarts. Was op die wijze de plechtigheid geopend, dan werd een besluit genomen, aan wie de zijde, waarin de H. Relieken gedurende de afgelopen zeven jaren gewikkeld geweest waren, ten geschenke zoude gegeven worden; een kapelaan van het kapittel, over een heldere en krachtige stem beschikkend, werd gelast, om volgens aloud gebruik, de heiligdommen van de galerij af, alvorens ze den geloovigen getoond werden, te noemen en hen tot vereering aantesporen, ten slotte werd de regeling der godsdienstplechtigheden vastgesteld en het dienstdoende personeel van de domkerk van inlichtingen voorzien, noodig gedurende den tijd der heiligdomsvaart. Den 8sten Juli werden door het kapittel twee kanunniken gekozen, om den Burgemeester en den Raad der stad te verwittigen, dat den volgenden dag de Reliekhouders zoude geopend worden, met vriendelijke uitnoodiging hierbij tegenwoordig te willen zijn. Buitendien werd het dagelijksch Bestuur verzocht mannen te kiezen, die de orde in de nabijheid van den dom naar plicht en geweten zouden handhaven. Waren zodoende alle voorbereidende maatregelen getroffen, dan kon den 9^{den} Juli de plechtige feestviering beginnen. Om 12 uur des middags werd de kruisgang en alle deuren van de domkerk door middel van ketenen en zware sloten toegegrendeld. Alleen de deur, die naar den gang van het raadhuis leidde, werd met een enkelen sleu-

tel dichtgemaakt. Om twee uur 's namiddags verkondigde het feestelijk gelui der O. L. Vrouwe-kerk het begin der plechtigheid en uit de woning van den deken verscheen nu, vergezeld van de geestelijkheid in koorkleeding in prachtigen stoet het kapittel, waarbij het dagelijksch Bestuur, dat door een overdekten gang, en verdere Notabelen der stad, die door de zoogenaamde „Loggia", waren binnengekomen, zich aansloten. In plechtigen optocht begaf men zich naar het altaar van O. L. Vrouw, waar de proost het Benedictus aanhief. Hierop begaf zich het kapittel, van het dagelijksch Bestuur vergezeld, naar de schatkamer, waar een onder eed staande goudsmid den kostbaren Reliekhouders uit de 13de eeuw met geweld openbrak, nadat de tegenwoordig zijnde personen er zich van overtuigd hadden, dat die niet geschonden was. Vervolgens trad de deken aan den reliekhouders en ontving uit de handen van een priester, die witte handschoenen droeg, de zorgvuldig in zijde gehulde heilighdommen, wier opschrift hij luide voorlas en den aanwezigen het zegel vertoonde, verbeeldende de boodschap van O. L. Vrouwe en de woorden: „Sigillum ad S. S. Reliquias".

De tot nu toe beschreven ceremonies en bepalingen bestaan voor het grootste gedeelte ook in onze dagen nog en de vertooning is eveneens nagenoeg dezelfde als weleer. Eertijds legde de vice proost de H. Relieken, hem door den deken, die het zegel onderzocht had, ter hand gesteld, in een klein houten kostbaar kistje, waarin zij door de „vicarii regii" onder muziek, het gelui der klokken en gevolgd van de geestelijkheid, brandende kaarsen dragend, en het dagelijksch Bestuur naar de schatkamer gebracht werden. Zoodra de stoet hier was aangekomen, vereenigde zich het gelui van alle kerken der stad met dat van den dom en van de wallen der oude veste dreunde het kanon. Middelerwijl stond eene ontelbare menigte geloovigen met ongeduld den zegen te verwachten, die nu door den deken

uit een der vensters met de Relieken, in genoemd kastje berustend, gegeven werd. Jubelend hief nu het volk een feestlied aan, waarna de zegen nog eenmaal gegeven werd. Hiermede was de plechtigheid geopend, de H. Relieken werden ter vereering op een altaar geplaatst, waaraan 14 achtereenvolgende dagen het H. Misoffer opgedragen werd en dat door 4 geestelijken dag en nacht werd bewaakt. In onze dagen worden de H. Relieken één voor één door een Kanunnik, vergezeld van twee Raadsleden, brandende toortsen dragend, op het koor der domkerk rondgedragen en den geloovigen ter vereering getoond. Nadat hier de H. Relieken één voor één van hun omhulsel ontdaan zijn, worden de deuren van het Godsgebouw geopend, en de in blijde verwachting buiten vertoevende menigte binnengelaten ter godvruchtige vereering van de heiligdommen, die in het midden van het octogoon op eene groote verhevenheid getoond worden.

De vertooning van de Heiligdommen heeft in onze dagen gedurende de geheele feestviering 's morgens en 's namiddags plaats. 's Morgens kwart voor tien verkondigt het feestelijk klokgelui van de domkerk het begin der plechtigheid en klokslag 10 verschijnt de geestelijkheid op de galerij, alwaar de waardigste onder hen rond om den toren op negen verschillende plaatsen de zoogenaamde vier groote Heiligdommen den geloovigen ter godvruchtige vereering toont. Soms wordt het door een bisschop, van handschoenen voorzien, den vromen pelgrims, die in groote menigte in de nabijheid van den toren, aan de ramen en op de daken der omliggende huizen zich bevinden, getoond, terwijl twee priesters door middel van ivoren stokjes het Heiligdom glad houden. Vooraf wordt echter door een geestelijke, beschikkende over een krachtige en heldere stem, den geloovigen in de volgende woorden verkondigd, welk der heiligdommen ter vereering zal getoond worden.

„Men zal U toonen het Kleed, dat eens de vlekkelooze Maagd droeg, toen zij den goddelijken Verlosser het leven schonk. Bidt den almachtigen God, dat wij dit heiligdom zoo aanschouwen, dat er Gods eer door verheerlijkt worde en wij deszelfs genade en zegen mogen verwerven.“ Hierna wordt het Kleed der H. Maagd, (*Camisia Beatae Mariae Virginis*) heelemaal ontvouwd, den vromen ver eerders vertoond. Dit kleedingstuk is een soort onderkleed, zooals de joden het plachten te dragen. Vervaardigd uit gewezen katoen, bekend onder den naam van *bissus*, heeft het een geelachtig witte kleur. De zoom van den hals en de rechter mouw zijn van ingeweeftde borduursels voorzien. Van de linker mouw is een stuk afgesneden en op de borst zijn enkele nauwelijks zichtbare bloedsporen. Zijne lengte bedraagt 4' 11' 2 $\frac{3}{4}$ ", zijn breedte in de uitgestrekte mouwen 4' 5" 5" en aan den benedenzoom 3' 11" 3". Zooals de traditie zegt, wordt dit kleed door de H. Maagd bij de geboorte des Verlossers gedragen, en door haar als de zoetste herinnering aan dat zaligste uur van haar leven bewaard; korten tijd voor haren dood heeft zij het aan twee met haar bevriende maagden ten geschenke gegeven. Door deze kwam het heilig gewaad naar Constantinopel, van waar het aan Karel den Groote ten geschenke gezonden werd. Omstreeks 800 tot 814 was die kostbare Reliek reeds te Aken, want de H. Angilbertus heeft er omtrent dien tijd een partikel voor zijn klooster van ontvangen. —

Nadat de geloovige Christenen dit heiligdom godvruchtig vereerd hebben, roept de priester, belast met de aankondiging der Relieken: „Men zal U vertoonen de windselen, waarin onze Heer Jesus Christus na zijne H. Geboorte gewikkeld werd. Laat ons den almachtigen God bidden, dat wij dit heiligdom zoo mogen aanschouwen, dat er Zijn lof door vermeerderd worde en wij er de eeuwige zaligheid door verwerven.“

Hierna worden de windselen, (*fasciae Domini*) geweven uit een soort bruinachtig geel vilten wol, driedubbel gevouwen zijnde, en aan één uiteinde omgeslagen, den geloovigen ter vereering getoond

Volgens de traditie heeft de H. Maagd deze windselen, die onmogelijk bij de hedendaagsche kunnen vergeleken worden, uit de slopkousen van Jesus' voedstervader vervaardigd, en dienden zij hoogstwaarschijnlijk slechts tot uitwendig omhulsel, terwijl het lichaam zelf met linnen bedekt was. Het was een kostbare offergave, die de H. bisschop Juvenalis bij de nooit volprezen windselen van den Zaligmaker, den gordel van Gods Moeder en een licht groene agaat, waarin de H. Evangelist Lucas het beeld van de H. Maagd Maria gegraveerd zou hebben, aan de vrome Eudoxia, de gemalin van keizer Theodosius schonk, die ze later aan hare schoonzuster, de H. Pulcheria, ten geschenke gaf. Op kosten van deze laatste verrezen te Constantinopel ter vereering der H. Relieken 3 prachtige kerken. Door de bemoeiingen van Karel den Groote kwamen ze eindelijk naar Aken, waar zij sedert dien tijd berusten. De derde der groote Relieken wordt door den priester, die met de aankondiging van het heiligtom belast is, met de volgende woorden afgekondigd:

„Men zal U vertoonen den doek, waarop het lichaam van den H. Joannes den Dooper na zijn onthoofding neergelegd werd. Laat ons den almachtigen God bidden, dat wij dit heiligtom mogen aanschouwen ter vermeerdering van zijn eer en ter verwerving onzer zaligheid.”

De grafdoek (*panni decollationis*) van den Voorlooper van Jesus Christus is een fijn linnen weefsel, bij wijze van een lang vierkant gevouwen, een geschenk van den koning Herodes, waarin de discipelen volgens de legende het lichaam van den H. Joannes na de onthoofding wikkelden. Daar deze Heilige in de Katholieke Kerk ten allen tijde eene zeer groote vereering genoot, is het gemakkelijk

te begrijpen, dat men zijn grafdoek, waarin nog zichtbare bloedsporen zijn, zorgvuldig bewaard en bij de H. Relieken van Jesus en zijne H. Moeder gevoegd heeft. De laatste der groote Relieken is de lendendoek, dien de Zaligmaker, aan het kruis hangende, om zijn H. Lendenen droeg. De priester, die de Relieken aankondigt, vestigt er de aandacht der geloovigen met de volgende woorden op :

„Men zal U toonen den doek, door O. H. Jesus Christus gedragen, toen Hij voor ons aan het kruis den bitteren, onschuldigen dood stierf. Laat ons den almachtigen God bidden, dat wij dit onschatbaar heiligdom zoo mogen aanschouwen, dat Zijn lof er door uitgebreid en Zijn eer vermeerderd worde, en Zijn lijden en onschuldig sterven, waardoor wij vergiffenis van onze zonden verkrijgen, ons de zaligheid moge verwerven.”

Overweldigd van aandoening aanschouwen de vrome pelgrims dien H. Doek (perizonium Domini), die uit ongebleekt linnen vervaardigd, geheel doortrokken is van het kostbaar bloed van het goddelijk Offerlam. Die doek, het laatste gewaad door den Zaligmaker op aarde gedragen, schijnt slechts een deel van een kleedingstuk te zijn, ten minste is dit vermoeden gewettigd door de twee inzetsels, waarvan één drie naden heeft. Een dezer inzetsels is nog heel gaaf, terwijl van het tweede nog slechts éene en gedeeltelijk de tweede naad zichtbaar is. Zooals hierboven reeds gezegd, is de geheele doek bloedig en met geronnen bloed bedekt; slechts de beneden uiteinden zijn wit, waarschijnlijk omdat hij hiermede samen gebonden was. Die doek wordt, gelijk dit ook met den doek van den H. Joannes gebeurd, samen gevouwen en kruiswijze met een koordje ombonden, den vereerders der H. Relieken getoond. Na elke aankondiging, zooals hierboven omschreven, met uitzondering echter van de laatste, waarna het algemeen gebed verricht wordt, wordt een psalm gezongen, en na de vertooning van den lendendoek, waarmede de benedic-

tie gegeven wordt, is de plechtigheid des morgens afge-
loopen, waarna om 1 uur 's namiddags het tweede gedeelte
een aanvang neemt. Processiegewijs trekken nu de pel-
grims door de heerlijke domkerk, waarin op het koor het
kleed der Moeder Gods hangt, waarnaast te linker zijde
de windselen van het zoete Jesuskindje en de doek, van
den H. Joannes, ter rechterzijde de lendendoek des Zalig-
makers, benevens zijn lederen gordel zich bevinden. Deze
vereering der H. Relieken in de domkerk duurt tot 's a-
vonds 8 uur. Zieken pelgrims, voorzien van een getuig-
schrift van hun pastoor, wordt op hun verzoek de lenden-
doek ter genezing opgelegd. De prachtige Dom wordt nu
gesloten en de Heiligdommen in kostbare zijde gewikkeld,
in de kast geborgen, waarin eertijds de Rijkskleinodieën
bewaard werden.

Behalve deze vier groote heiligdommen, die telkens
om de zeven jaren en slechts bij uitzondering op een an-
deren tijd aan gekroonde hoofden, die zulks wenschen,
getoond worden, berusten in de O. L. Vrouwe-Kerk nog
de volgende, die in de schatkamer ter vereering getoond
worden. Van deze Relieken, bekend onder den naam van
de kleine heiligdommen zijn de voornaamste:

1. De lederen gordel des Verlossers, waarvan de beide
uiteinden in een zegel van keizer Constantijn geslo-
ten zijn, berustend in eene kostbare gothieke mon-
strans.
2. De geweven linnen lijfgordel der onbevleete Moeder
Gods, bewaard in een gothieken reliekhouders.
3. Een gedeelte van het touw, waarmee de Zaligma-
ker bij de bloedige geeseling vastgebonden was, be-
waard in een gothieke vaas.
4. In eene monstrans, op een stralenlooze zon lijkende,
door twee engelen gedragen:
 - a. Een stuk van de spons, waarmee de Zaligmaker
aan het Kruis hangende, gelaafd werd;

- b. een partikel van het H. Kruis;
 - c. van het hoofdhaar van den H. Apostel Bartholomeus;
 - d. beenderen van den H. Zacharias, den vader van den H. Joannes den Dooper;
 - e. twee tanden van den H. Apostel Thomas.
5. In een Reliekhouder, een gothieke Kapel voorstellende:
- a. partikels van het H. Kruis;
 - b. „ van de doornenkroon;
 - c. „ van een der kruisnagels;
 - d. „ van de spons;
 - e. hoofdhaar van den H. Joannes den Dooper;
 - f. asch van den H. Evangelist Joannes;
 - g. een gedeelte van een der armen van den H. Bisschop Nicolaas;
 - h. een tand van de H. Catharina;
 - i. een benedenbeen, drie tanden en verschillende andere partikels van Karel den Groote.
6. In een Reliekenhouder, eene Kapel voorstellende:
- a. een deel van den zweetdoek, waarmede het H. Aangezicht van den Zaligmaker in het graf bedekt was;
 - b. een stuk van het riet, den scepter verbeeldend, dien men den Zaligmaker ter bespotting in de hand gaf;
 - c. hoofdhaar van den H. Joannes den Dooper;
 - d. een ribbe van den aartsmartelaar den H. Stephanus.
7. In een gothieke met een Agnus Dei versierde monstrans:
- a. partikels van het H. Kruis;
 - b. „ van het opschrift van het H. Kruis;
 - c. hoofdhaar van Gods Moeder;
 - d. deelen van het kruis van den rouwmoedigen moordenaar.
8. Een beeld, de Moeder Gods en het Jesus-Kindje voor-

- stellende, bevattende eenige partikels van de windselen van den Zaligmaker.
9. Een gothieke monstrans, waarin eenige partikels van het H. Kruis berusten.
 10. Onder de Relieken van Heiligen, die in den dom bewaard worden, munten vooral uit wegens hun kostbare en kunstrijke insluiting, de Reliekhouder genaamd naar Karel den Groote, — een tegenvoeter van de kast, waarin de groote Relieken berusten en Maria's Reliekhouder genoemd, — waarin het gebeente van genoemden keizer besloten is.
 11. Een zilver verguld borstbeeld van Karel den Groote, waarin de hersenpan van den keizer berust.
 12. Een zilver vergulde Reliekenhouder, een arm voorstellende, een geschenk van Lodewijk XI, Koning van Frankrijk, bevattende een gedeelte van den rechter arm van Karel den Groote.
 13. Een kruis bevattende partikels van het H. Kruis, door Paus Leo III Karel den Groote ten geschenke gegeven.
 14. Een zilver verguld beeld van den prins der Apostelen, houdende in eene hand een schakel van den keten, waarin hij in de Marmertijsche gevangenis geboeid lag.
 15. Gebeente van den H. bisschop en belijder Spes van Spoleto, berustende in een ivoren kistje.
 16. In een zilver vergulden met kostbaar edelgesteenten bezetten Reliekenhouder, waarop de opoffering van Jesus in den tempel gebeiteld is:
 - a. een bovenarm van den H. Simeon;
 - b. een stuk van den nagel, waarmede de H. Petrus aan het kruis geklonken werd;
 - c. een tand van den H. Athanasius;
 - d. een gedeelte van de beenderen van den H. Hieronymus;

- e. aarde, afkomstig van het graf van den Zaligmaker;
- f. Relieken van de H. Gertrudis van Nivelles;
Relieken van de H. Lucia;
Relieken van de H. Martelaren Marcellinus, Victorinus en Cyriacus.

17. Het hoofd van den H. Athanasius, berustende in een kostbare kast, eene grieksche kapel voorstellende, die eertijds waarschijnlijk als tabernakel dienst gedaan heeft.

Behalve de genoemde Relieken berusten in de O. L. Vrouwe-kerk nog de volgende kunstvoorwerpen:

1. de kast bevattende het borstkruis van Karel den Groote;
2. de ivoeren jachthoorn van Karel den Groote, met goud beslagen en voorzien van een rood fluweelen band, waarop zesmaal in zilver vergulde letters de woorden geborduurd staan: Deyn! Eyn!
3. het pluviale of de koorkap door Paus Leo III bij de consecratie der O. L. Vrouwe-kerk gedragen;
4. een Casula gedragen door den H. Bernardus bij de offerande van het H. Misoffer in de Domkerk;
5. een kunstig bewerkte gouden kroon, met 28 diamanten, 2 groote saffieren en ander edelgesteente bezet, met het wapenbord en den naam der milde geefster Margaretha van York versierd;
6. twee prachtig geborduurde en met kostbare paarlen bezette gewaden, dienende ter versiering van het beeld der H. Maagd en het Jesus Kindje; het eerste is met 70 en het laatste met 34 diamanten bezet. Deze beiden gewaden werden, evenals de uit goud en zilver vervaardigde, met paarlen bezette doeken, waarin de groote Relieken gewikkeld worden, in de jaren 1599 tot 1622 door de Spaansche Infante Isabella Clara Eugenia ten geschenke gegeven;
7. twee kapellen, voorzien van een bijbehorenden voorhang van venetiaansch brocaat, verder een van paar-

- len schitterend kleed van het beeld der Moeder Gods en het Kindje Jesus, door Eleonora, Moeder van keizer Joseph I, ten geschenke gegeven;
8. een votiefgift van een Nederlandschen zeeman, een zilver verguld beeld van O. L. Vrouw, nagenoeg twee voet hoog, dat eertijds in de groote processie, door twee kapelaans door de stad vol eerbied gedragen werd;
 9. een prachtig met edelsteen bezet kruis, het zoogenaamde Lothariuskruis, met het opschrift: „Christe adjuva Lotharium Regem.” (Christus, help koning Lotharius);
 10. de kroningsscepter der duitsche koningen;
 11. een gulden monstrans, bezet met een groote gouden topaas, door Karel V bij zijn kroning den 23 October 1520 ten geschenke gegeven;
 12. een praalgraf van parisch marmer;
 13. een zilver vergulden lessenaar;
 14. drie zilveren vergulde, met kostbaar edelgesteente bezette en geëmailleerde wapenborden, voorzien van schilderijen, de kroning van Maria en Maria met het Kindje Jesus voorstellende;
 15. een grooten zetel, waarop na de kroning de koning het huldebetoon der aanwezige vorsten aannam;
 16. de aan de rechter zijde van het koor der domkerk staande evangeliestoel, een geschenk van keizer Hendrik II in 1002;
 17. de in het midden van het octogoon neerhangende kroonlamp, een heerlijke gift aan de Moeder des Heeren door Frederik I en zijne vrome wederhelft Beatrix in 1165 ten geschenke aangeboden.

Ofschoon, zooals uit deze opsomming blijkt, de O. L. Vrouwe-kerk op een onmetelijk rijken schat van H. Relieken en kunstvoorwerpen bogen mag, is hiermede de rijkdom van kostbare Relieken nog niet uitgeput, want

in de andere kerken van het oude Aquisgranum berusten eveneens vele Relieken Tot grooter volledigheid willen wij die naar ons beste vermogen beschrijven. Wegens haar groot getal treedt aan de spits de parochiale kerk van den H. Adelbertus. Deze kerk, waarvan keizer Otto III ten jare 1000 het voorrecht genoot de stichter te zijn, naderde hare voltooiing onder zijn opvolger Hendrik II. Met veel zorgvuldigheid en grooten eerbied worden in dit kerkgebouw bewaard de volgende Relieken :

1. het hoofd van den H. Adalbertus, bisschop en belijder, door de heidensche Germanen 997 ter dood gebracht; keizer Otto gaf deze H. Relieken aan de stad Aken ten geschenke.
2. Een schouderbeen en een gedeelte van een voet der H. boeteling Maria Magdalena.
3. Twee partikels van de spons, waarmede de Zaligmaar aan het kruis gedrenkt werd
4. Twee partikels van het hoofd van den H. martelaar Quirinus
5. Het hoofd van den H. Hermes.
6. Beenderen van den H. bisschop Nicolaas van Myra.
7. Een armbeen van den H. Sebastianus.
8. Een schouderblad van den H. Laurentius.
9. Gebeente en een gedeelte van het kleed van den H. diaken en martelaar Quirinus.
10. De jachthoorn van keizer Frederik.
11. De sluier van de H. Gertrudis.
12. Gebeente van de H. Agnes.
13. Gebeente en bloed van den H. Stephanus.
14. Een gedeelte van het kleed der H. Walburgis.
15. Een armbeen van den H. Christophorus.
16. Een fragment van de kribbe van het Kindje Jesus.
17. Een partikel van het kruis, dat keizer Frederik aan den hals placht te dragen.
18. Gebeente en drietanden van den apostel Bartholomeus.

19. Een gedeelte van de hersenpan en drie tanden van den H. Paus Stephanus.
20. Gedeelte van den H. Paus en Martelaar Cornelius.
21. Gebeente van den H. Martelaar Georgius.
22. Een gedeelte van de hersenpan van de H. Lucia, maagd en martelares.
23. Drie beenderen van de H. Maagd en Martelares Catharina.
24. Gebeente van de H. Maagd en Martelares Agatha.

Deze H. Relieken worden niet alleen gedurende de veertiendaagsche Heiligdomsvaart maar ook jaarlijks den 10^{den} Augustus, den feestdag van St. Laurentius, 's namiddags na de vespers den geloovigen ter vereering getoond.

Verder berusten in het klooster van de H. Theresia vele H. Relieken, waarvan de voornaamste zijn:

1. Een stuk van het linnen, waarmee het H. Aangezicht van den Zaligmaker bedekt was, toen Hij ten huize van Caïphas door de krijgsknechten geslagen werd, onder de woorden: „Zeg ons” enz.
 2. Een korporale, doorweekt van H. Bloed, afkomstig uit een kelk, die na de consecratie bij de offerande der H. Mis bij ongeluk omgestooten werd.
 3. Een zweetdoek van de H. Maagd Maria, door den ridder Hermann van Randeraadt uit het Oosten meegebracht en door Arnold van Walhoorn aan het klooster der Augustijnen ten geschenke gegeven.
 4. De hersenpan van den H. Martelaar Theodorus.
 5. Een stuk van den linnen doek, waarin het lichaam van den H. Laurentius gewikkeld was, nadat het van den rooster afgenomen was.
 6. Een gedeelte van het priesterkleed, waarin de H. diaken Laurentius bij het H. Misoffer diende.
 7. Een partikel van het H. Kruis.
 8. Een tand van de H. Maagd en Martelares Apollonia.
- Genoemde Relieken werden voor de opheffing der

kloosters in de kerk der Augustijnen bewaard en den geloovigen ter godvruchtige vereering getoond.

Van de overige kerken van Aken bezitten nog de parochiale kerk van St. Petrus, St. Paulus, St. Foïlanus en de Kruiskerk vele H. Relieken.

In de parochiale kerk van den H. Petrus, die weleer buiten de poorten der stad lag en na 1260 tot parochiale kerk verheven werd, berust het hoofd en ander gebeente van de H. Florina uit het gezelschap der H. Ursula, eene der 11,000 maagden, die roemrijk voor Jesus Christus haar bloed vergoten.

In de parochiale kerk van St. Paulus, een voormalige kloosterkerk der Dominicanen, die zich in 1293 te Aken vestigden, berusten:

1. Het hoofd van den H. Willebrordus, den apostel der Friezen en bisschop van Utrecht.
2. Een groot gedeelte van den arm van den H. Blasius, bisschop en martelaar.

In de parochiale kerk van den H. Foïlanus, een der oudste godshuizen der stad Aken, reeds vermeld in een oorkonde uit de tweede helft der 12de eeuw, en waarin, toen de domkerk voor de groote parochie te klein was geworden, godsdienstoefeningen gehouden werden, berust het gebeente van den H. Foïlanus, bisschop en martelaar.

In de parochiale kerk van het H. Kruis, eertijds aan de Kruisbroeders toebehoorende, die zich te Aken gevestigd hadden, berusten H. Relieken van de H. maagd en martelares Odilia, gezellin van de H. Ursula, benevens H. Relieken van de H. Justina en vele andere heiligen.

Voorwaar de oude keizerstad Aken is eene der door God bevoorrechte plaatsen, die in den dom en de overige kerken een schat van H. Relieken en kunstvoorwerpen bezit, welke men elders tevergeefs zoekt. Hoe natuurlijk dus, dat de geloovige katholieken ten allen tijde de dagen der Heiligdomsvaart, zoo rijk aan hemelsche genaden

en gunstbewijzen, in groote en en talrijke processies ter bedevaart naar het oude Aquisgranum trokken, waar alles op zoo treffende wijze aan Gods oneindige liefde en genade herinnert, ten einde er troost en hulpe in alle wederwaardigheden van dit aardsche leven af te smeeken.

Nadat de vrome pelgrims in Aken de heilighdommen godvruchtig hebben vereerd, trekken zij processiesgewijs naar het in de nabijheid der stad gelegen Burtscheid, waar in de parochiale kerk van den H. Joannes den Dooper een groot aantal H. Relieken sedert vele eeuwen berusten. De voornaamste ervan zijn de volgende:

1. Een kruis, waarin besloten zijn:
 - a. twee partikels van het H. Kruis;
 - b. eene partikel van het purper kleed van Jesus Christus;
 - c. een fragment van de kolom der geeseling en een partikel van een der roeden, waarmede Hij gegeeseld werd;
 - d. een partikel van het kleed der Moeder Gods;
 - e. Gebeente van den H. Apostel Paulus en van den H. Jacobus den Jongeren, benevens een partikel van den staf van Aäron en Mozes;
2. Een borstbeeld bevattende een groot deel van de hersenpan van den H. Laurentius;
3. Een borstbeeld, waarin een armbeen van den H. Joannes den Dooper gevat is.
4. Een borstbeeld, waarin het hoofd van den H. Evermarus bewaard wordt.
5. Het hoofd van de H. Agatha, maagd en martelares.
6. Een Reliekhouders, waarin de volgende Relieken bewaard worden:
 - a. een partikel van het H. Kruis; gebeente van den H. Andreas; gebeente van den H. Simon, apostel, benevens van de apostelen Judas, Jacobus den Jongeren en Mathias; gebeente van de HH.

Evangelisten Lucas en Marcus; gebeente van den H. Timotheus, den H. Vincentius, de HH. Fabianus en Sebastianus, de HH. Stephanus, Vitus en Fortunatus; gebeente van den H. Joannes den Dooper, van den H. Donatus, den H. Cornelius, den H. Cyprianus, den H. Hermes, den H. Aegidius, den H. Pancratius en van de H. Emerentiana, de H. Lucia, den H. Adrianus en een armbeen van den H. Laurentius.

7. Een Reliekhouders waarin zijn opgesloten: een partikel van het H. Kruis; gebeente van den H. Laurentius; een partikel van het hoofd van den H. Sixtus; gebeente van den H. Joannes, den H. Chrysostomus, den H. Calixtus, den H. Gregorius, de HH. Mauritius en Apollinaris, van den H. Damascus en een armbeen van den H. Alexius.
8. Een prachtige Reliekenhouder, waarin de volgende Relieken bewaard worden:
 van den H. Maximus en zijne gezellen, te weten: den H. Lambertus, de HH. Gervasius en Protasius; verder van de HH. apostelen Andreas, Mathias en Mathaeus; van den H. Justinianus, van den H. Gregorius, van den H. Chrysostomus, den H. Servatius, den H. Felix, van de H. Lucia en de H. Elisabeth, de moeder van den H. Joannes den Dooper.
9. Een houder, bevattende H. Relieken van den H. Valerius, den H. Germanus, de HH. Cosmas en Damianus, den H. Martinus en de H. Constantia; tanden van de HH. apostelen Petrus en Paulus; een tand van den H. Sixtus, den H. Casius, den H. Mathias, den H. Evermarus, de H. Juliana en de H. koningin Binsola.
10. Een pyramide, inhoudende H. Relieken van den H. Petrus, den H. Laurentius, den H. Apollinaris en de HH. maagden Julia en Apollonia.

11. Een pyramide waarin de volgende Relieken besloten zijn: een tand van den H. apostel Mathias, gebeente van den H. Vitalis, den H. Joannes den Dooper, van de HH. Jacobus en Bartholomeus, apostelen, benevens gebeente van den H. Martellus en den H. Laurentius.
12. Partikels van de windsels van het goddelijk Kind Jesus.
11. Gebeente van de H. Lucia maagd en martelares.
14. Het boetkleed der H. Margaretha, eene Hongaarsche prinses.
15. Een klein fleschje met bloed van den H. Joannes den Dooper.
16. Een graftombe, waarin het gebeente berust van den H. Gregorius, een zoon van den Griekschen keizer Nicephorus, den eersten abt dezer kerk.
17. Een afbeeldsel van den H. Joannes den Dooper.
18. Een in het bloed van den H. Frans van Hieronymo, priester van het gezelschap van Jesus, gedompeld stuk linnen.
19. Een gedeelte der beenderen van den H. Joannes den Dooper.
20. Een kastje, bevattende een gedeelte van de hersenpan van den H. Joannes den Dooper, een gedeelte van het gebeente van den H. Renier, den H. Lodewijk, koning van Frankrijk, en van de H. Catharina, maagd en martelares.
21. Een stuk van den mantel van den H. Franciscus van Assisië.
22. Een voet van een der onnoozele Kinderen, door Herodes wreedaardig vermoord.

Ook in de vroegere abdijkerk te Cornelimunster berusten vele H. Relieken, die tot de kostbaarste behooren, welke door de katholieken vereerd worden, en wel de volgende:

1. De linnen doek, waarmede de Zaligmaker bij het

laatste avondmaal omgord was, en waarmede Hij den apostelen de voeten afdroogde.

2. Een groot stuk van het zweetdoek, waarmede het H. aangezicht van den Verlosser in het graf bedekt was.
3. Een der doeken, waarin Joseph van Arimathea het Lichaam des Heeren, na de afneming van het kruis, in 't Graf legde.
4. Het hoofd van den H. Cornelius, paus en martelaar.
5. De rechterarm van den H. Cornelius.
6. De drinkhoorn van den H. Cornelius.

De drie eerstgenoemde groote Relieken werden door Lodewijk den Vrome, den zoon van Karel den Groote, naar de door hem gestichte abdij der Benedictijnen te Cornelimunster, langen tijd het Klooster „aan de Inde“ genoemd, gebracht. De grafdoek werd in het jaar 876, korten tijd voor den veldslag bij Andernach, door Karel den Kale bij machtspreuk gedeeld, en het afgesneden deel aan het klooster van St. Cornelius te Compiègne, welks kerk hare voltooiing nabij was, ten geschenke gegeven. Ter vergoeding hiervan verkreeg Cornelimunster het hoofd van den H. Cornelius, waaraan het stadje zijn naam ontleend heeft. De doek, waarmede de Zaligmaker bij het laatste avondmaal omgord was, het hoofd en den rechter arm van den H. Cornelius en verschillende andere Relieken, worden reeds in een pauselijk aflaatdecreet van het jaar 1359 vermeld, dat eertijds aan het altaar, aan de H. Anna gewijd, hing. In hetzelfde decreet wordt er ook reeds melding van gemaakt, dat genoemde Relieken om de 7 jaren den geloovigen ter vereering getoond worden en dat bij die gelegenheid vele godvruchtige pelgrims het stadje Cornelimunster bezoeken. Gelijk in vroegere eeuwen zoo werden ook in onze dagen deze H. Relieken alle zeven jaar van af den 11^{den} tot den 25sten Juli om 3 uur 's namiddags, den geloovigen ter godvruchtige vereering getoond. Ook gedurende de St. Cornelius Octaaf, die in de

maand September valt, trekken duizenden vrome vereerders van den H. Cornelius naar het stedeke, naar dien grooten Heilige Cornelimunster genoemd, om door diens machtige voorspraak genezing van de vallende ziekte te verkrijgen. Zooals alles op deze wereld een einde neemt en ons de bestendige herinnering aan de broosheid en de vergankelijkheid in het geheugen roept, zoo komt er ook een tijd, dat het zegenrijke 14daagsche tijdstip der glorievolle heiligdomsvaart besloten wordt. Tegen den avond van den 24sten Juli vergadert de geestelijke en wereldlijke overheid in de O. L. Vrouwe-kerk, en nadat de heerlijke psalm 140 door de aloude gewelven met begeestering heeft weergalmd, de daarbuiten staande menigte het godshuis binnengetreden is, bewierookt de priester, de zich voor hem bevindende heiligdommen en zingt met luider stem de overheerlijke gebeden, die eveneens reeds bij het feestelijk begin der heiligdomsvaart gesproken werden. Zijn deze ceremoniën ten einde, dan volgt een lofrede, waarna de heiligdommen den geloovigen voor de laatste maal getoond worden, om vervolgens in veelkleurige zijden doeken gewonden, verzegeld en in den Maria-Reliekhouders geborgen te worden. Nadat dit alles heeft plaats gegrepen, wordt er proces-verbaal van opgemaakt, dat door de eerste katholieke burgers der stad onderteekend wordt, en nu begint het wijd vermaarde domkoor den schoonen lofzang: „Salve Regina“ waarop de niet minder indrukwekkende psalm volgt: „Looft den Heer alle volkeren!“ Wanneer de laatste tonen zijn weggestorven, dan weergalmt ten slotte de lofzang van heel het Christendom: „O groote God, U loven wij.“ Nog een oogenblik en de kostbare panden zijn voor onze oogen verdwenen en duizenden verheffen in warme dankbaarheid hunne geloovige harten tot den Gever van alle goede gaven, die tijdens de heiligdomsvaart zoo rijkelijk zijn zegenstroom vloeien.

liet, en troost en hulp gaf aan allen. die met bedrukt gemoed zich tot Hem wendden.

Dat dan niet alleen de herinnering aan al dat schoone, aan al dat grootsche in ons moge voortleven, maar mogen vooral ook de ontvangen genaden in aller harten blijven ingedrukt; ja genaden, onwaardeerbaar door grootte en menigvuldigheid, die Gods goedheid ons schonk bij het bezoek dier kostbare kleinodiën. Mogen die kostbare heilighdommen voor de talrijke pelgrims steeds wezen de spoorslag, die hen vol moed op dit aardsche pad Dengene volgen doet, die gezegd heeft: „Ik ben de Weg, de Waarheid en het Leven.“

Hebben wij te Aken en omstreken al dat heerlijke aanschouwd, dan willen wij ons wel gaarne de moeite getroosten der korte reize, die voert naar het oude Trajectum, Maastricht, niet minder eerbiedwaardig door den rijken schat, welke het in zijn midden bergt. Onze eerste schrede zij gericht tot de kerke, waar het kostbaar gebeente van den moedigen apostel der Tongeren, Taxandriërs en Maas-trichtenaren ligt begraven. Treden wij het binnen, dit groote en statige gebouw van ware en christelijke bouwkunst en gaan wij opwaarts naar het hooge koor, om al dat schoone van nabij te zien. Onder de H. Relieken en schatten, die wij hier bewonderen en vereeren, munten vooral uit:

1. Het borstbeeld van den H. Servatius, bisschop en patroon van Maastricht, van verguld koper, een ge-

schenk van Hendrik, hertog van Beieren, die hier op wonderdadige wijze genezen werd.

2. De noodkist van verguld koper, bevattende een gedeelte van het gebeente en de asch van den H. Servatius, overblijfselen van zijne kleederen en bijna al de beenderen van den H. Martinus, bisschop van Tongeren.
3. De bisschopsstaf van den H. Servatius. Volgens de overlevering werd deze staf, welke van riet is met ivoeren krul en knop, door een engel van het altaar der H. Maagd genomen en den H. Servatius in handen gesteld, toen hij na den dood van den H. Valentinus, tot bisschop der Tongeren aangesteld werd.
4. Het draagaltaar van den H. Servatius.
5. Het zegel van den H. Servatius, zijnde een lensvormige bloedsteen.
6. Zijden stof, gevonden in het reisaaltaar van den H. Servatius.
7. De reiskelk van den H. Servatius, in verguld zilver.
8. Bisschoppelijk gewaad van den H. Servatius.
9. De sleutel van den H. Servatius. Bij het einde der boetprocessiën gaf de Deken van het Kapittel aan het volk daarmede den zegen.
10. Een pelgrimsstok van den H. Servatius.
11. De drinkbeker van den H. Servatius. Volgens de overlevering werd deze door een engel aan den H. Servatius geschonken.
12. Een bokaal, den drinkbeker bevattend
13. Een gouden kruis met ivoeren Christusbeeld.
14. Een processiekruis van bergglas. De steel van dit kruis is van een koperen verguld invatsel voorzien.
15. Een steenen graftombe, kleinere Relieken der HH. Valentinus en Candidus, benevens der HH. Monulphus en Gondulphus, Bisschoppen van Maastricht, bevattend.

16. Reliekentafel der H. Catharina. Onder de vier traliën bezijden het middenkruis, bevinden zich even zoovele glazen fleschjes, gevuld met wonderlijke olie, uit de overblijfselen der H. Maagd en Martelares Catharina gevloeid. In het midden is een stuk van het H. Kruis, daarboven een stuk van de kolom, waaraan de Zaligmaker bij de geeseling gebonden was; beneden het kruis berusten Relieken van den H. Apostel Mathias.
17. Een patriarchaal kruis, bevattende 35 bij elkander gevoegde stukken van het H. Kruishout des Heeren.
18. Een Reliekentafel van het H. Kruis, bevattende gedeelten van het H. Kruis.
19. Een kistje van verzilverd hout, waarin drie stukken rusten van den linnen doek, waarin het Lichaam onzes Heeren in het graf is gelegd.
20. Een bus van verguld koper met geëmailleerde versieringen, Relieken van het H. Graf des Heeren bevattend.
21. Een struisvogel-ei, waarin Relieken van de H. Prisca, maagd en martelares, en van de H. Walburgis berusten.
22. Eene monstrans van verguld zilver, bevattende in het onderste kristal van het haar der Allerzaligste Maagd, en in het bovenste van het haar van den H. Joannes, evangelist.
23. Een ivoren doos, met zilveren beslag, waarin zich Relieken van de HH. Japansche martelaren bevinden.
24. Een zilveren borstbeeld van den H. Joannes den Dooper. Het hoofd van dit borstbeeld omsluit Relieken van den H. Joannes den Dooper.
25. Een ivoren doosje, bevattende Relieken van den Nicomedischen geneesheer, den H. Pantaleon.
26. Een arm van gedreven zilver met kostbare steenen versierd, bevattende den rechter bovenarm van den H. Apostel Thomas.

27. Een beurs van geprent leder met vergulde koperen versieringen, bevattende Relieken van den H. Antonius, abt.
28. Een arabisch kistje van ivoor, bevattende een ribbe van een der zeven martelaren van Ephesus.
29. Een ivoren doosje, waarin Relieken van de hoofden der HH. martelaren Amantia, Valentina, Felicissima en Constantia berusten.
30. Een arabisch kistje van ivoor bevat het hoofd van een der gezellen van den H. Gereon.
31. Een zilveren kram van gedreven zilver met vergulde figuren, den H. Servatius voorstellende, terwijl hij met zijn pelgrimsstok een fontein doet ontspringen en een engel hem den drinkbeker brengt.
32. Eene monstrans van het Allerheiligste Sakrament, een der merkwaardigste voortbrengselen der Maas-trichtsche goudsmee kunst uit de 15de eeuw.
33. Eene zilveren monstrans, bevattende eene Reliek van de beroemde Syracusaansche maagd en martelares de H. Lucia.
34. Een ivoren bus, met verguld zilveren koepeltje, waarin gebeente van den H. kerkleeraar Ambrosius berust.
35. Een ivoren kistje, met zilveren beslag, bevattende Relieken van den H. Bernardus, abt en kerkleeraar en den H. Gerlach, kluizenaar.
36. Een tafel van verguld koper, waarin Relieken van den H. Germanuz, bisschop van Parijs, en de H. Aldegonda, maagd, bewaard worden.
37. Een bus van verguld hout, bevattende Relieken van de H. Euphemia, maagd en martelares.
38. Een borstbeeld van gedreven zilver, waarin zich een tand met nog andere Relieken van den H. Livinus, bisschop en martelaar, bevinden.
39. Een ivoren kistje met zilveren beslag, bevattende

Relieken van de HH. Switbertus, Ludgerus en Severinus.

40. Een ivoren hoorn met verguld zilveren en geëmailleerd beslag, waarin zich een ribbe en een tand met nog andere Relieken van eene gezellin der H. Ursula bevinden.
41. Een bruine hoorn met verguld beslag, bevattende meerdere gebeenten van martelaren uit het Thebaansche Legioen.
42. Eene zilveren monstrans, waarin eene ribbe en andere Relieken van de beroemde maagd en martelares, de H. Agnes, bewaard worden.
43. Een ivoren hoorn met verguld zilveren beslag, waarin zich Relieken van den H. Remaculus, bisschop van Maastricht, en van den H. Hendrikus, keizer, bevinden.
44. Een witte hoorn met verguld zilveren beslag, waarin Relieken van de HH. Adrianus en Vitalis, martelaren, bewaard worden.
45. Van de windselen en van de doornenkroon van O. Heer Jesus Christus, in een vergulde koperen monstrans.
46. Van de kleederen der Allerheiligste Maagd Maria, in een ivoren gesneden kastje.
47. Van den mantel van den H. Josef, in een zwarten hoorn met zilveren beslag.
48. Eene ribbe van de H. Moeder Anna, in een vergulde zilveren monstrans.
49. Van de H. Elisabeth, de nicht van Maria, in een zwarten hoorn met verguld koperen beslag.
50. De lichamen van de HH. Valentinus, Monulphus, Gondulphus en Candidus, bisschoppen, in een prachtig vergulde houten kist.
51. Van het hoofd van den H. Martinus, bisschop van Tongeren, in een verguld houten borstbeeld.

52. Van het hoofd van den H. Monulphus, bisschop van Maastricht, in een verguld houten borstbeeld.
53. Van het hoofd van den H. Gondulphus, bisschop van Maastricht, in een verguld houten borstbeeld.
54. Van het hoofd van den H. Amandus, bisschop van Maastricht, in een verguld houten borstbeeld.
55. Van het hoofd van den H. Candidus, bisschop, in een verguld houten borstbeeld.
56. De dalmatica van den H. Monulphus in een ivoren kist.
57. Een vinger van den H. Domitianus, bisschop van Maastricht, in een vergulde koperen monstrans.
58. Van den H. Lambertus, bisschop van Maastricht en martelaar, in een vergulde en geëmailleerde monstrans.
59. Van de HH. Petrus en Paulus, apostelen, en van den H. Stephanus, eersten martelaar, in een vergulde koperen monstrans.
60. Van den arm van den H. Bartholomeus en van den H. Andreas, apostelen, in een vergulde koperen monstrans.
61. Van de HH. Simon en Judas Thaddeus, apostelen, in een vergulde koperen monstrans.
62. Van het bloed der HH. Apostelen, in een verguld zilveren hartje.
63. Van het kruis van den H. apostel Andreas en van den H. Aegidius, abt, in twee zilveren harten.
64. Van den H. Amor, belijder, in een houten kistje, met verguld koperen beslag.
65. Van de H. Maria Magdalena, in een zwarten hoorn.
66. De voorarm van den H. Mauritius, martelaar, in een houten verzilverden arm.
67. Van den arm van den H. Urbanus, paus en martelaar, in een vergulden houten arm.
68. Van den arm van den H. Bertuinus, bisschop, in een vergulden houten arm.
69. Van de H. Philomena, maagd en martelares, in een vergulde monstrans.

70. Van den H. Petrus, martelaar, en van nog andere Heiligen, in een koperen vergulde en geëmailleerde bus.
71. Van de H. Barbara, maagd en martelares, in een gedreven beeldje van verguld koper.
72. Van de HH. Georgius, Christophorus en Mauritius, martelaren, in een vergulde koperen monstrans.
73. Van de H. Juliana, maagd en martelares, de H. Walburgis, maagd, de H. Margarita, maagd en martelares, de H. Petronilla, maagd, en de H. Filicita, maagd en martelares, in een ivoeren kistje met zilveren beslag.
74. Van den H. Magnus, in een bruinen hoorn met verguld koperen beslag.
75. Van de HH. Eligius, bisschop en Marculphus, abt, in een zilveren doos.
76. Van den H. Hyacinthus, belijder, in een zilveren doos.
77. Van den H. Medardus, bisschop, in een kastje van albast.
78. Van den H. Ignatius, belijder, in een verzilverd houten kistje.
79. Een vingerlid van den H. Franciscus Borgias, in een ivoeren kistje met koperen beslag.
80. Van den H. Liborius, bisschop, en van den zaligen Petrus Canisius, in een venetiaansch doosje.
81. Van den H. Carolus Borromeus, bisschop, in een ivoeren kistje.
82. Van den H. Antonius van Padua, belijder, in een ivoeren busje.
83. Van de H. Amelberga, weduwe, in een kasuaris-ei, met verguld zilveren beslag.
84. Van de H. Isoburgis, maagd, van den H. Mauritius en andere Heiligen, in een uitgesneden kokosnoot met zilveren invatsel.
85. Van den H. Paulus van het Kruis, belijder, in een ivoeren kistje.

86. Van den H. Benedictus, abt, in een vergulde ge-
emailleerde gevelvormige kast.
87. Van de HH. Agnes, Lucia, Agatha en Victoria, mar-
telaressen, in een vergulde koperen monstrans.
88. Van de HH. Petrus en Marcellinus, martelaren, in
een vergulde koperen houder.
89. Van den H. Blasius, in een vergulde koperen houder.
90. Van den H. Lambertus, in een vergulde koperen
monstrans.
91. Van den H. Pancratius, in een lederen doosje.
92. Van de HH. Stephanus en Laurentius, martelaren.
93. Van den H. Theodorus, bisschop van Maastricht en
martelaar.
94. Van den H. Sebastianus, martelaar.
95. Van de HH. Jacobus, Stephanus, Martinus van Tours
en Margarita.
96. Manipel en brief van den H. Franciscus van Sales,
bisschop.
97. Preek van den H. Alphonsus, bisschop en kerkleeraar.
98. Van de HH. Apollinaris, bisschop en martelaar, Vin-
centius, Felix, Peregrinus en andere martelaren.

Schuins tegenover de H. Servaas-kerk verheft zich de
eerbiedwaardige O. L. Vrouwe-kerk, welke ons eveneens
welkom heet en ons uitnoodigt, ook hare schatten te ko-
men bewonderen en vereeren. Deze zijn :

1. Een grieksch doosje van zilver en goud, met ge-
emailleerde en gedreven figuren. De voorzijde van
dezen zoo zeldzamen en kostbaren Reliekenhouder
stelt op een gouden plaat de Moeder Gods voor, op
het oogenblik dat het Eeuwig Woord in haren maag-
delijken schoot gaat nederdalen. De H. Maagd houdt
hare handen en blikken ten hemel verheven, de
komst van den Zoon Gods, die nu ook haar zoon
gaat worden, in diepen eerbied en uiterste nederig-

heid afwachting. In het doosje wordt wierook bewaard van de HH. Driekoningen.

2. Een Reliekenbeurs van geborduurde zijde
3. Een Reliekenhouder van verguld koper en bergkristal, waarin zich een fleschje bevindt, dat voor twee derden gevuld is met olie, die gevloeid is uit de beenderen van den H. Nicolaas.
4. Een hoorn met oostersche versierselen, waarin oudtijds de fragmenten van de zaal des Avondmaals en van de plaats waar de H. Geest op de apostelen is nedergedaald, bewaard worden.
5. Een zilveren Reliekenhouder met den gordel van de H. Maagd Maria.
6. Een torenvormige Reliekenhouder van zilver met overblijfselen van de H. Barbara.
7. Een verzilverd borstbeeld, bevattend een groot gedeelte van den schedel van den H. Bartholomeus, apostel.
8. Twee cilinders met zilveren montuur, bevattende de eene van de doornenkroon, de andere van de spons des Heeren.
9. Een romaansche pyxis van verguld koper.
10. Het hoofd van een onbekenden martelaar.
11. Een groote houten hoorn met Relieken der martelaren van 't Thebaansch Legioen
12. De dalmatica van den H. Lambertus.
13. Twee ronde ivoren doozen, met Relieken van den H. Bernardus en andere Heiligen.
14. Een ivoren hoorn, gevat in verguld koper.
15. Een zilveren Reliekenhouder met fragmentjes van de kolom der geeseling.
16. Een zilveren doos, met eene voorstelling der H. Veronica en deze woorden: „Salve facies nostri Redemptoris.“

17. Een afbeeldsel van de H. Maagd, geschilderd door den H. Lucas.
18. Een borstkruis van verguld zilver.
19. Drie vierkante koffertjes met Relieken.
20. Een Reliek van den H. Rochus, in zilver gevat.
21. Een Reliek van den H. Joannes Nepomucenus.
22. Een stukje van de stola van den H. Hubertus.
23. Drie looden kistjes met Relieken, voortkomende uit oude altaren.
24. Vijf doozen met Relieken.
25. Het hoofd van eene der gezellinnen der H. Ursula.
26. Twee hoofden van gezellen des H. Gereon.
27. Acht monstransen uit den Renaissancetijd, met Relieken van de H. Maria Magdalena, de H. Catharina, de HH. Hubertus en Nicolaas, de H. Barbara, den H. Tranquillus, den H. Servatius, den H. Petrus van Alexandrië en de H. Petronilla.

Ten slotte dan looft en prijst den Heer in de gebeenten van hen, die met mannenmoed Zijne heilige voetstappen hebben gevolgd, en de vereering van Gods Heiligen zal voor u een rijke bron van milden zegen wezen voor tijd en eeuwigheid.

*Bij den uitgever dezes is verschenen en alom
verkrijgbaar :*

Andachtsbüchlein zum Gebrauch der Mitglieder der
Bruderschaft für die Abgestorbenen à f 0,15

A. Brouwers, L'action de la Franc-Maçon-
nerie dans l'histoire Moderne, „ - 1,40

R. Corten, L'élève chrétien (Livre de Prières),
2e dr., geb. met verguld op sneê, „ - 2,40

_____ Confession et Communion, geb. „ - 0,36

A. Ruyten, A. Baumgartner's Loretaansche
Litanie in 59 sonnetten, ingen. „ - 0,50
in prachtband verguld op sneê „ - 1,00

J. Van Wersch, Heil im Gebete, geb. in leêr „ - 0,72

Sammlung von religiösen Liedern, 2te Aufl. „ - 0,06
